

Nr 22

Utlåtande i anledning av väckt motion angående en undersökning av den inverkan de senare årens penningvärdeförsämring haft på de i gällande lagstiftning ingående fasta värdegränserna.

Första lagutskottet har till behandling förehaft en i andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 101, av herr *Munktell m. fl.* I motionen hemställles, »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om att Kungl. Maj:t måtte verkställa en undersökning om huruvida de i gällande lagstiftning ingående fasta värdegränserna i så måtto påverkats av de senare årens penningvärdeförsämring att justeringar av dessa kan anses påkallade».

Motionärerna framhålla, hur den sedan år 1945 inträffade penningvärdeförsämringen inverkat å skilda, i penningar fixerade värdegränser inom lagstiftningen och hur man för att motverka denna inverkan höjt vissa sådana gränser. Så har skett, framhålles det, icke endast vad angår skilda slag av socialförmåner utan även beträffande i penningar bestämda värdegränser inom andra lagstiftningskomplex. Enligt motionärernas mening finnas emellertid alltjämt åtskilliga dylika gränser inom exempelvis arbetsrätten, straffrätten, skatterätten och familjerätten, som icke blivit föremål för någon höjning i takt med penningvärdeförsämringen. Ehuru motionärerna icke finna det lämpligt eller möjligt att höja värdet av förekommande gränser i alla de lagar och förordningar som ingå i nämnda rättsområden, framhålles det dock som önskvärt, att ytterligare uppjusteringar övervägas. I motionerna anföras även vissa exempel å lagrum där motionärerna finna så böra ske. För att vinna överblick över vilken lagstiftning som påverkats av penningvärdeförändringen i sådan utsträckning, att uppjusteringar av i pengar bestämda värdegränser blivit påkallade, anse motionärerna det erforderligt med en genomgång av i främsta rummet de författningar, som tillkommit innan penningvärdeförändringen satte in efter det andra världskriget.

Lagregler innehållande i penningar bestämda värdegränser återfinnas i skilda lagar och författningar. Här nedan må endast anföras vissa exempel å sådana stadganden, hämtade såväl från de fält av lagstiftningen som särskilt omnämnts i motionerna som från andra rättsområden.

Från *familjerätten* må nämnas, att enligt 8 kap. 3 § giftermålsbalken äger make, å vars inkomst under ett kalenderår uppkommit besparing, att utan upprättande av äktenskapsförord före utgången av följande år till andra maken utan vederlag överlåta egendom till ett värde motsvarande högst

hälften av vad som besparats, dock högst 5 000 kronor. Den sålunda i penningar bestämda maximiregeln infördes år 1933 i lagrummet. I 13 kap. 12 § samma balk ges regler om bodelning i anledning av makes död. Är den egendom som tillkommer den efterlevande maken ringa, äger denne enligt detta lagrum att av makarnas giftorättsgods uttaga nödigt bohag ävensom arbetsredskap och andra lösören, som erfordras till fortsättande av hans näring, även om därigenom arvingarnas lott skulle lida inskränkning. Vidare stadgas, att den efterlevande så långt giftorättsgodset räcker, alltid skall bekomma egendom till så stort värde, att den jämte egendom, som enskilt kan tillhöra honom, uppgår till 6 000 kronor. En sålunda i penningar bestämd maximiregel har funnits i lagrummet sedan år 1928. Gränsen drogs då vid 3 000 kronor, men detta belopp har år 1952 höjts till 6 000 kronor. Enligt 15 kap. 8 § föräldrabalken skola aktier, obligationer, skuldebrev och andra sådana värdehandlingar nedsättas i öppet förvar i bank, om sammanlagda värdet överstiger 2 000 kronor. Detta stadgande är oförändrat sedan förmynderskapslagens tillkomst år 1924. I 19 kap. 12 § samma balk ges bestämmelser om arvode åt överförmyndare, vilket utgår i procent av den omyndiges behållna årsinkomst. Enligt berörda stadgande utgår arvodet med 1 procent, om årsinkomsten icke överstigit 200 kronor, och eljest med 2 procent. Överförmyndaren äger dock icke av en omyndig i arvode uppbära mera än 1 000 kronor. Även dessa värdegränser äro oförändrade sedan förmynderskapslagens tillkomst år 1924.

Från *skatterättens* område må nämnas, att i flera skattelagar ges skattetariffer, som anknyta till bestämda värdegränser. Så är förhållandet i 10 § 1 mom. förordningen om statlig inkomstskatt, 11 § 1 mom. förordningen om statlig förmögenhetsskatt, 28 § förordningen om arvs- och gåvoskatt och 9 § kvarlåtenskapsskatteförordningen. Även bestämmelserna om Ortsavdrag och beskattningsbar inkomst i 48 § 2 mom. samt 50 § 2 mom. kommunal-skattelagen ansluta sig till vissa fasta penningbelopp. I skatterätten ges emellertid även exempel å i penningar bestämda värdegränser, vars förskjutande icke skulle inverka på skattebeloppet. Som exempel kan nämnas 22 § 1 mom. tredje stycket arvs- och gåvoskatteförordningen. I denna paragraf stadgas, att fastighet skall upptagas till sitt taxeringsvärde och att, om sådant ej finnes åsatt, länsstyrelse skall åsätta särskilt värde. Enligt det anmärkta stycket i paragrafen behöver emellertid sådan särskild värdering ej göras, då egendomens värde uppenbarligen ej överstiger 5 000 kronor. I 55 § samma förordning ges bestämmelser om anstånd med inbetalande av arvsskatt. Förutsättningen för att anstånd skall kunna medges är bl. a., att skatten uppgår till minst 500 kronor. Varken 22 eller 55 § arvs- och gåvoskatteförordningen har ändrats sedan denna förordnings tillkomst 1941.

Från *straffrätten* må nämnas ett av motionärerna berört stadgande i 8 § lagen angående förbud mot införsel till riket av varor med oriktig ursprungsbeteckning. Enligt detta lagrum skall i vissa fall erläggas en straffavgift, då varor beslagtogs enligt denna lag. Denna avgift utgår med 10 procent av varans värde, dock ej understigande 10 eller överstigande 500 kronor. Detta

stadgande har ej ändrats sedan lagens tillkomst år 1913. Vidare må nämnas vissa regler om förfarandet vid förverkande av egendom i 17 § 2 mom. lagen om straff för olovlig varuinförsel, 17 § första stycket lagen med särskilda bestämmelser angående olovlig befattning med spritdrycker och vin samt 6 § 2 mom. första stycket lagen om straff för olovlig varuutförsel. I dessa lagrum ges bestämmelser för sådana fall, då egendom tagits i beslag men ansvarstalan icke kan föras mot någon, som tagit olovlig befattning därmed. Åklagaren må då förordna att beslaget skall tills vidare bestå, varvid den beslagtagna egendomen blir förverkad, om icke någon anmäler missnöje däremot inom viss tid. Förutsättningen för att detta enkla förfarande skall få användas är att egendomen ej utgöres av forslingsredskap och att dess värde kan uppskattas till mindre än 100 kronor. De berörda stadgandena i varuinförsellagen och lagen om olovlig befattning med spritdrycker och vin infördes i samband med införandet av nya rättegångsbalken år 1946. Motsvarande lagrum i varuutförsellagen härrör från denna lags tillkomst år 1949 och avfattades då efter förebild från varuinförsellagen. I 21 § 2 mom. lagen om straff för olovlig varuinförsel, 22 § första stycket lagen med särskilda bestämmelser angående olovlig befattning med spritdrycker och vin samt 7 § 2 mom. första stycket lagen om straff för olovlig varuutförsel ges bestämmelser om förfarandet då beslagtagen egendom är underkastad snar förstörelse eller annan nedgång i värde. Egendomen må då, redan innan den blivit förverkad, försäljas å offentlig auktion. För sådan försäljning erfordras dock domstols tillstånd, om egendomens värde uppgår till 100 kronor eller mera.

Som exempel från *arbetsrättens* område må nämnas 8 § kollektivavtalslagen. I detta lagrum stadgas, att om arbetsgivare, arbetare eller förening åsidosätter sina förpliktelser enligt kollektivavtal eller enligt kollektivavtalslagen, vederbörande är skyldig att gälda uppkommen skada. Enskild arbetare må dock ej ådömas högre skadestånd än 200 kronor. Detta stadgande har förblivit oförändrat sedan kollektivavtalslagens tillkomst år 1928.

Från *associationsrätten* kan nämnas, att enligt 2 § aktiebolagslagen må aktiekapitalet i ett aktiebolag ej sättas lägre än till 5 000 kronor och enligt 3 § samma lag skola aktierna i ett bolag lyda å lika belopp, ej understigande 50 kronor. Dock må aktie även lyda å mindre belopp, lägst 10 kronor, om det i aktiebolagsordningen bestämda aktiekapitalet icke överstiger 50 000 kronor. Angående utseende av revisorer i aktiebolag stadgas i 105 § första stycket aktiebolagslagen, att minst två revisorer skola utses, då aktiekapitalet eller maximikapitalet enligt bolagsordningen överstiger 500 000 kronor, och i 107 § 1 mom. andra stycket samma lag, att minst en av revisorerna skall vara auktoriserad revisor, då aktiekapitalet eller maximikapitalet enligt bolagsordningen överstiger 2 000 000 kronor. I lagen om aktiebolags pensions- och andra personalstiftelser stadgas i 2 § tredje stycket, att bildande av pensionsstiftelse ej må ske utan att till denna överföras minst 500 kronor. Träder aktiebolag, till vilket hör pensionsstiftelse i likvidation, och utbetalas under likvidationen pensionsbelopp till anställda, må avräkning härför göras

å den fordran pensionsstiftelsen har hos aktiebolaget. Avräkning för sålunda utbetalade pensioner får dock enligt 9 § tredje stycket samma lag ej göras till högre belopp än intill vissa maximipensioner. Nu berörda stadganden äro oförändrade sedan lagens tillkomst år 1937.

På *processrättens* område stadgas i 50 kap. 21 § rättegångsbalken, att tvistemål i vissa fall må avgöras utan huvudförhandling i hovrätt. Så må enligt paragrafens andra stycke ske, då målet rör allenast penningar eller sådant som kan skattas i penningar och värdet av det varom talan fullföljts ej uppgår till 1 500 kronor, under förutsättning att ej båda parter begära huvudförhandling. Denna värdegräns höjdes år 1954 från 500 kronor till 1 500 kronor. Beträffande fullföljd av sådan talan från hovrätt till högsta domstolen, som rör penningar eller sådant som kan skattas i penningar, gäller att enligt 54 kap. 12 § första stycket rättegångsbalken möjligheterna till prövningstillstånd äro mera inskränkta, om värdet av vad part tappat i hovrätten uppenbart icke uppgår till 1 500 kronor. Detta stadgande är oförändrat sedan rättegångsbalken antogs år 1942. Enligt 54 kap. 17 § rättegångsbalken gäller, att den som vill fullfölja talan mot hovrätts dom eller beslut skall nedsätta 150 kronor i fullföljdsavgift och lika stort belopp till säkerhet för den kostnadsersättning som kan komma att tillerkännas motparten. Även detta stadgande är oförändrat sedan år 1942. Enligt 65 § utsökningslagen skall från utmätning undantagas bl. a. nödiga arbetsredskap eller andra nödiga lösören till ett värde av högst 1 000 kronor eller där gäldenären ej är familjeförsörjare eller eljest har eget hushåll högst 400 kronor. Detta stadgande är oförändrat sedan år 1945. Enligt en vid innevarande års riksdag antagen lagändring (riksdagens skrivelse nr 59) höjas de utmätning fria beloppen med verkan från den 1 juli 1955 till 1 500 resp. 600 kronor. Enligt 67 § utsökningslagen gäller bl. a. att pension å rikets stat ej må utmätas, förrän gäldenären är berättigad att lyfta denna, då utmätning med vissa inskränkningar får ske. Detsamma gäller om annan pension eller livränta som tillkommer gäldenär såsom vederlag för arbetsanställning och som förfaller till betalning efter det gäldenären fyllt 55 år eller blivit arbetsoförmögen. Beträffande annan pension eller livränta gäller att den är utmätning fri allenast i den mån som det gäldenären tillkommande beloppet icke överstiger 1 500 kronors årsränta. Detta stadgande infördes i utsökningslagen år 1927 och har sedan dess varit oförändrat.

Bland andra *spridda privaträttsliga stadganden* kan nämnas 17 kap. 4 § handelsbalken. I detta lagrum ges bestämmelser om viss förmånsrätt för löne- och pensionsfordringar. Samma förmånsrätt tillkommer aktiebolags pensionsstiftelse för fordran hos aktiebolaget, i den mån fordringen motsvarar pensionsfordring som utgår med förmånsrätt. Stiftelses förmånsrätt gäller dock endast intill vissa maximerade pensionsbelopp. Dessa maximeringar äro desamma som nämnas i nyssberörda stadgande i 9 § lagen om aktiebolags pensions- och andra personalstiftelser. — Vidare må nämnas 83 § försäkringsavtalslagen. I detta lagrum ges bestämmelser om brandförsäkring och stadgas, att om brandskada åkommer personlig lösegendom, me-

dan den tillfälligtvis befinner sig å annan plats i riket än som angivits i försäkringsavtalet, blir försäkringsgivaren ändock alltid skyldig att ersätta egendomen intill ett belopp av 50 procent av försäkringsbeloppet, dock högst 3 000 kronor. Detta stadgande är oförändrat sedan försäkringsavtalslagens tillkomst år 1927. — Skyldigheten att taga och vidmakthålla trafikförsäkring är enligt 11 § trafikförsäkringslagen begränsad till vissa belopp. Dessa belopp ha genom lagändring innevarande år blivit väsentligt höjda (riksdagens skrivelse nr 99). — I 53 § gruvlagen stadgas att jordägaren är berättigad till viss avgäld från gruvinnehavaren uppgående till 1 procent av värdet av vad som uppbrutits och uppfodrads. Avgälden må dock ej för något år uppgå till högre belopp än 5 000 kronor. Detta stadgande är oförändrat sedan gruvlagens tillkomst år 1938.

En särskild typ av privaträttsliga stadganden, vari återfinnas i penningar bestämda värdegränser, äro regler om ersättning för skador, uppkomna vid transporter. I penningar bestämda maximiersättningar för sådana skador återfinnas i 122 och 255 §§ sjölagen, 22 § lagen den 5 mars 1937 om befordran med luftfartyg, 34 § järnvägstrafikstadgan samt 3 och 4 §§ förordningen om postverkets ansvarighet för försändelser och medel, som mottagits till postbefordran.

Utskottet. Den ovan lämnade exemplifieringen ger vid handen, att lagregler innehållande i penningar bestämda värdegränser finnas spridda inom vitt skilda rättsområden utan inbördes sammanhang. Det är givet, att i den mån dessa stadganden tillkommit före den på senare år inträffade penningvärdeförsämringen, de genom denna ha kommit att efter hand få ett annat materiellt innehåll än vad ursprungligen varit avsett. Beträffande vissa stadganden lär väl detta visserligen sakna praktisk betydelse. Det finnes nämligen regler såsom exempelvis de berörda paragraferna i smugglingslagstiftningen, vilka mycket väl fylla sin uppgift, även om de värdegränser som innehållas i lagrummen underkastas avsevärda förskjutningar. I flertalet av de berörda lagstadgandena äro emellertid de i penningar bestämda värdegränserna av väsentligare betydelse, och för dessa fall har alltså penningvärdeförsämringen medfört, att stadgandena icke längre fylla den uppgift som ursprungligen avsetts. Exempel på lagrum av denna typ synas vara 8 § kollektivavtalslagen och 9 § tredje stycket lagen om aktiebolags pensions- och andra personalstiftelser.

I åtskilliga fall ha uppjusteringar av gällande värdegränser gjorts genom särskilda lagändringar. Exempel härå äro de vid innevarande års riksdag gjorda höjningarna av maximiersättningsbeloppen enligt trafikförsäkringslagen och av de utmätningfria beloppen liksom den höjning som år 1952 gjordes i 13 kap. 12 § giftermålsbalken angående värdet av egendom som efterlevande make äger utta av giftorättsgodset. I andra fall komma värdegränser att höjas, då hela de lagstiftningskomplex, vari de innehållas, ersättas av ny lagstiftning. Som exempel härå kan nämnas vissa värdegränser i gällande banklag, vilka blivit höjda enligt den nya lag om bankrörelse,

som innevarande år antagits av riksdagen (prop. nr 3 bankoutskottets utlåtande nr 5). Trots det lagstiftningsarbete som sålunda utförts och kan väntas fortsätta ger emellertid redan den lämnade exemplifieringen vid handen, att det gives åtskilliga i penningar fixerade värdegränser, vilka icke blivit ändrade efter krigsslutet. Skäl kunna sålunda synas tala för att den av motionärerna begärda undersökningen kommer till stånd. En sådan utredning skulle emellertid bli ett omfattande företag. Skulle den verkställas med anspråk på fullständighet skulle nämligen erfordras en genomgång av praktiskt taget all gällande författningstext. Om utredningen icke skall inskränka sitt arbete till att allenast kartlägga, var i penningar bestämda värdegränser finnas, utan även framlägga förslag till lämpliga uppjusteringar, måste den även ingå i saklig prövning av varje särskilt lagstadgandes funktion. Man kan nämligen knappast tänka sig höjningarna genomförda så enkelt, att varje värdegräns förskjutes lika mycket som med viss avrundning motsvarar penningvärdets fall. Ändrade förhållanden och en ny syn på de spörsmål som regleras i den ifrågavarande lagstiftningen kunna nämligen föranleda, att man nu önskar dra vissa värdegränser annorlunda än då de ursprungligen infördes. Det kan t. ex. nämnas, att då man år 1954 höjde den värdegräns i 50 kap. 21 § rättegångsbalken, som omsluter de tvistemål, vilka i vissa fall må avgöras utan huvudförhandling i hovrätt, denna gräns höjdes från 500 till 1 500 kronor, ehuru penningvärdeförsämringen endast motiverade en höjning till något över 1 000 kronor. Man önskade nämligen då av särskilda skäl vidga möjligheterna att i hovrätt avgöra mål på handlingarna. Skall den önskade utredningen kunna ta ställning till frågor av detta slag som kunna uppkomma erfordras, att den synnerligen ingående intränger i lagstiftningskomplex av det mest skiftande slag, och den skulle behöva att för detta ändamål utrustas med särskild sakkunskap på praktiskt taget alla samhällsområden, där lagregleringar upprätthållas.

Med hänsyn till sålunda anförda synpunkter synes det opraktiskt och skulle alltför mycket belasta den statliga utredningsapparaten att genomföra en sådan undersökning som motionärerna önska. I stället bör det alltjämt få ankomma på Kungl. Maj:t att, då påtagligt behov av justering av värdegränser gör sig gällande på ett särskilt område, framlägga förslag därom. Vissa höjningar av värdegränser kunna även förväntas ske genom att större lagstiftningskomplex nydanas och det må även erinras om riksdagens initiativmöjligheter, därest lagstiftningen på ett område skulle komma att släpa efter i det hänseende varom nu är fråga.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,
att förevarande motion, II: 101, icke måtte föranleda nå-
gon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 24 mars 1955

På första lagutskottets vägnar:

OLOV RYLANDER

Vid detta ärendes behandling ha närvarit

från första kammaren: fru Sjöström-Bengtsson, herrar Björnberg,
Lindgren, John Wiktor Jonsson, Franzén*, Theodor Johansson och Ollén;
samt

från andra kammaren: herrar Rylander, Landgren, Gustafsson i Borås,
Hedqvist, fru Johansson i Skövde, herrar Östlund, Ekström* och Andersson
i Björkäng*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.